

UDK (UDC): 930.25:659.2:004

Tatjana Hajtnik*

POSLOVNI, ORGANIZACIJSKI IN TEHNOLOŠKI POGOJI ZA IZPOLNJEVANJE DOLOČIL ZVDAGA: NOVA VERZIJA ETZ 2.0

Izvleček:

Skladno s predpisi sprejema Arhiv RS enotne tehnološke zahteve, ki podrobneje opredeljujejo poslovne, organizacijske in tehnološke pogoje za izpolnjevanje ZVDAGA in na njegovi podlagi izdanih podzakonskih predpisov. V letih od sprejema ZVDAGA in objave prve različice ETZ (1. december 2006) sta tako v Sloveniji kot v tujini upravljanje dokumentarnega gradiva in tehnično-tehnološko področje doživela številne spremembe. Iz teh razlogov, kot tudi na podlagi dosedanjih izkušenj, spoznanj in dodatnih analiz je Arhiv RS pripravil novo, temeljito prenovljeno in vsebinsko dopolnjeno verzijo ETZ (2.0), s katero je želel in želi prenoviti strokovne zahteve izvajanja ZVDAGA v zvezi z zajemom in e-hrambo gradiva. Še poseben poudarek pa je na področjih, kjer zahteve niso bile opredeljene; taka področja so npr. film, avdio/videoposnetki, podatkovne zbirke in uradne evidence, spletne strani, e-pošta.

Ključne besede:

enotne tehnološke zahteve, upravljanje z dokumenti, elektronski arhiv, elektronsko arhivsko gradivo, elektronsko okolje.

Abstract:

Business, Organizational and Technological Conditions for Complying with the Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act: the New Version of Uniform Technological Requirements 2.0

In accordance with regulations, the Archives of the Republic of Slovenia adopts the Uniform Technological Requirements (UTR) which define business, organizational and technological conditions for complying with the Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act (PDAAIA) and its executive regulations. Since the adoption of PDAAIA and publishing of the first version of the UTR, numerous changes have occurred in the fields of records management and engineering both in Slovenia and abroad. For these reasons, and based on previous experience, findings and further analyses, the Archives of the RS produced a new, thoroughly revised and substantially updated version of the UTR (2.0) with which the Archives of the RS aimed and still aims to renew the technical requirements of PDAAIA implementation connected to capture and e-storage of records. Special emphasis is placed on areas for which requirements previously were not defined, such as film, audio/video, databases and official registers, websites, and e-mail.

Key words:

Uniform Technological Requirements, records management, digital archives, e-archives, electronic environment.

1. KAJ SO ENOTNE TEHNOLOŠKE ZAHTEVE (ETZ) IN PRAVNE PODLAGE

Temeljno pravno podlago, ne samo za sprejem enotnih tehnoloških zahtev, temveč tudi za pravno ureditev celotnega področja zajema in hrambe gradiva v digitalni obliki (e-hrambe), predstavlja Zakon o varstvu dokumentarnega in

* Mag. Tatjana Hajtnik, univ. dipl. ing. rač., Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1000 Ljubljana, Slovenija.

arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA).¹ Zakonska določila podrobneje opredeljuje tudi Uredba o varstvu arhivskega gradiva in arhivih (UVDAG).² Ker oba omenjena predpisa določata le normativni okvir načina, organizacije, infrastrukture in izvedbe *zajema ter e-hrambe*, ZVDAGA v drugem odstavku 91. člena nalaga Arhivu RS pripravo in sprejem enotnih tehnoloških zahtev (ETZ), s katerimi mora podrobneje opredeliti *poslovne, organizacijske in tehnološke pogoje* za izpolnjevanje teh določb. ETZ so torej povezovalni element med zakonskimi zahtevami, ki izhajajo iz temeljnih načel³ zagotavljanja varne e-hrambe, in hitro spreminjajočimi se potrebami prakse.

2. OZADJE PRENOVE PRVE VERZIJE ETZ⁴

ZVDAGA kot predmet varstva ureja način, organizacijo, infrastrukturo in izvedbo zajema ter hrambe dokumentarnega gradiva v fizični in elektronski obliki, veljavnost oziroma dokazno vrednost takega gradiva, varstvo arhivskega gradiva in pogoje za njegovo uporabo, naloge arhivov in javne arhivske službe ter s tem povezane storitve in nadzor nad izvajanjem. Zakon temu dejansko dosledno sledi, medtem ko podrejena uredba in posledično decembra 2006 s strani Arhiva RS sprejete enotne tehnološke zahteve (ETZ 1.0)⁵ širijo svoja določila še na urejanje področja upravljanja z dokumentarnim gradivom,⁶ kar dejansko pomeni prekoračitev zakonsko določenega obsega urejanja obravnavanja dokumentarnega gradiva. Poleg potrebe po odpravi tega neskladja pa so bili pglavitni razlogi za temeljito preno, vsebinske dopolnitve in posodobitev prve verzije ETZ tudi naslednji:

- z UVDAG predpisane zahteve niso opredeljevale:
 - postopkov (zajem, kontrola itd.) ter kateri vsebinski podatki in metapodatki morajo biti obvezno zajeti za posamezne vrste dokumentarnega gradiva (11. člen UVDAG);
 - postopkov zajema, pretvorbe, kontrole itd. ter kako oz. v kakšno obliko zapisa mora biti opravljena pretvorba in kateri metapodatki morajo biti obvezno zajeti za posamezne vrste dokumentarnega gradiva (12. in 13. člen UVDAG);
 - vrst tehnoloških sredstev za zagotavljanje avtentičnosti in celovitosti gradiva v digitalni obliki za dolgoročno hrambo (18. člen UVDAG);
 - posameznih razredov zmogljivosti strojne in programske opreme za zajem in hrambo gradiva v digitalni obliki (19. in 20. člen UVDAG);
 - vrste, števila in načina vrednotenja potrebnih dodatnih izobraževanj (21. člen UVDAG);
 - dodatnih oz. posebnih pogojev za storitve v zvezi z velikimi registri in evidencami javnopravnih oseb (25. člen UVDAG);

¹ Objavljen v Ur. l. RS, 30/2006.

² UVDAG: Uredba o varstvu arhivskega gradiva in arhivih (Ur.l. RS, 86/2006).

³ Dostopnost, celovitost, uporabnost, avtentičnost, varovanje kulturnega spomenika.

⁴ 4. februarja je Arhiv RS na svoji spletni strani na naslovu <http://www.arhiv.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1217/5445/2308183cc2/> objavil v javno obravnavo predlog posodobljene verzije ETZ 2.0.

⁵ ETZ: Enotne tehnološke zahteve ver 1.0 (2006). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

⁶ UVDAG, 5. člen.

- oblike in načina izročitve arhivskega gradiva v digitalni obliki (61. člen UVDAG);
 - podrobnejših pravil tehnične opremljenosti arhivskega gradiva v digitalni obliki (66. člen UVDAG);
 - oblik in nosilcev zapisa za filmsko arhivsko gradivo za izročitev (94. člen UVDAG);
 - vpogledne različice gradiva ter tehnična in druga sredstva, s katerimi se zagotovi varstvo avtorske in sorodnih pravic ali pravic industrijske lastnine na objavljenem gradivu v izvorni ali vpogledni obliki (125. člen UVDAG);
- v februarju 2008 je bila objavljena nova verzija MoReq2⁷ (prva verzija ETZ namreč temelji, predvsem v delu, ki se nanaša na zahteve glede informacijskega sistema za upravljanje dokumentov (ISUD), na prvi verziji specifikacije MoReq);
 - nekatere zahteve so bile preveč splošne oz. premalo natančne;
 - nekatere zahteve so se izkazale kot nepotrebne (gledano s stališča tveganj);
 - nekatere zahteve so se vsebinsko podvajale;
 - zaradi usklajevanja različnih podlag je prišlo do določenih terminoloških nespretnosti;
 - nekateri standardi za oblike zapisa za dolgoročno hrambo so že zastareli.

3. NAMEN IN CILJ PRENOVE ETZ

S pripravo nove verzije (ETZ 2.0) je Arhiv RS želel in želi na podlagi dosedanjih izkušenj, spoznanj ter z dodatnimi analizami prenoviti obstoječe strokovne zahteve izvajanja ZVDAGA na področju zajema in hrambe gradiva v digitalni obliki ter opredeliti zahteve za manjkajoča področja (film, avdio/videoposnetki, veliki registri, spletne strani, e-pošta, itd.). Eden glavnih ciljev je bila priprava nove verzije zahtev na način, da bo njihova uporaba enostavna, razumljiva in predvsem nedvoumna. ETZ so namreč namenjene različnim pravnim osebam (osebe javnega in zasebnega prava, ponudniki opreme in storitev za zajem in e-hrambo) in vsaki izmed njih mora biti pri implementaciji svojih rešitev jasno, katere zahteve je dolžna izpolnjevati in katere morda ne.

4. VSEBINA IN OBSEG PRENOVE ETZ

Osnovno izhodišče prenove ETZ je bilo, da morajo biti za posamezna področja zahteve definirane tako, da bo mogoče na njihovi podlagi izvajati zaupanja vredno in varno dolgoročno e-hrambo, kot to določata tudi ZVDAGA in UVDAG.⁸ To pomeni, da morajo biti definirane zahteve za opremo (strojno in programsko), s katero se izvaja zajem in e-hramba kot tudi za vse postopke in kontrole v življenjskem ciklu posameznega dokumenta, od njegovega zajema, uporabe do e-hrambe. Hkrati

⁷ MoReq2: Model zahtev za upravljanje elektronskih dokumentov. Posodobitev in razširitev 2008. Bruselj - Luksemburg : CECA-CEE-CEEA.

⁸ Glej tudi prvo poglavje 1. Ozadje projekta prenove ETZ 1.0.

morajo zahteve opredeljevati tudi zahtevan nivo varnosti, usposobljenost zaposlenih, ki bodo delali z gradivom in podobno. Zaradi množice različnih področij, za katera je treba opredeliti zahteve, je bil projekt prenove ETZ smiselno razdeljen na 21 (ena in dvajset) vsebinsko zaokroženih projektnih nalog. Vanje je bilo, poleg internih strokovnjakov, vključenih vrsto zunanjih strokovnjakov s posameznih področij (tako iz državne uprave kot izven). Med drugim je bilo izdelanih nekaj zanimivih študij, katerih osnovni namen je bil raziskati in pojasniti izvedljivost dolgoročne hrambe različnih tipov gradiva.

V proces prenove prve verzije ETZ je bilo združenih več med sabo povezanih aktivnosti, in sicer:

- analiza pomanjkljivosti ETZ 1.0,
- prevod specifikacije MoReq2,
- priprava posodobljenih, vsebinsko dopolnjenih ETZ 2.0,
- priprava prenovljenih kontrolnih seznamov (KSpHW,⁹ KSpSW,¹⁰ KSpNPpS¹¹).

5. VSEBINA IN NAČIN UPORABE PRENOVLJENIH ETZ 2.0

Nova različica ETZ 2.0 je pripravljena tako, da so poglavja vsebinsko zaokrožena in zahteve namenjene posameznim skupinam uporabnikov (javnoopravne osebe, ponudniki opreme oz. storitev, zasebni sektor), hkrati pa tudi vsebinsko zaokrožene glede na to, čemu so namenjene (npr. pripravi notranjih pravil, akreditaciji opreme oz. storitev). Tako so zahteve, ki se nanašajo na informacijsko infrastrukturo, ločene od zahtev, ki so predmet samih postopkov zajema in e-hrambe, torej notranjih pravil.¹² V smislu tega je dokument ETZ 2.0 oblikovan v tri vsebinsko ločene dele:

- *I. del: Uvodna poglavja in priloge* - poleg uvoda v e-hrambo in e-arhiviranje ter tveganj v povezavi s tem so pojasnjene še pravne podlage za sprejem ETZ in pravni učinki, opisana sta struktura dokumenta in način uporabe. Pomembnejši del tega dela predstavljajo še pojmovnik, seznam priporočenih oblik zapisa za dolgoročno e-hrambo in seznam pogosto uporabljenih standardov za posamezna področja.
- *II. del: Enotne tehnološke zahteve za zajem in hrambo gradiva v digitalni obliki* - obravnava organizacijske in poslovne zahteve ter zahteve, ki se nanašajo na izvajanje postopkov, povezanih z zajemom in e-hrambo. V tem delu so navedene zahteve, na katere mora posamezna organizacija odgovoriti v svojih notranjih pravilih in se nanašajo na ključna področja, povezana z zajemom in e-hrambo:
 - predhodna priprava na zajem in e-hrambo,

⁹ Kontrolni seznam za preverjanje skladnosti strojne opreme z ZVDAGA (KSpHW 1.0, različica 1.0). Arhiv RS, Ljubljana, 18. december 2007.

¹⁰ Kontrolni seznam za preverjanje skladnosti programske opreme z ZVDAGA (KSpSW, različica 1.2). Arhiv RS, Ljubljana, 24. junij 2010.

¹¹ Kontrolni seznam za potrjevanje notranjih pravil za zajem in hrambo dokumentarnega gradiva v digitalni obliki, preverjanje njihovega izvajanja ter preverjanje izpolnjevanja pogojev za pridobitev akreditacije storitve v skladu z ZVDAGA (KSpNPpS, različica 2.0). Arhiv RS, Ljubljana, 20. januar 2009.

¹² ZVDAGA, 18. člen; UVDAG, 5. člen.

- notranja pravila in nadzor nad njihovim izvajanjem,
- notranja organizacija, vloge in usposobljenost osebja,
- priprava na zajem (evidentiranje, razvrščanje, dodeljevanje gradiva v reševanje, roki hrambe),
- zajem gradiva (metapodatki, oblike zapisa za različne vrste gradiva),
- pretvorba gradiva v obliko za dolgoročno e-hrambo,
- dolgoročna e-hramba gradiva (zagotavljanje avtentičnosti in celovitosti gradiva, varnostne kopije, neprekinjeno poslovanje),
- odbiranje in izročanje arhivskega gradiva v digitalni obliki ter sodelovanje s pristojnim arhivom,
- izločanje in uničevanje dokumentarnega gradiva,
- informacijska varnost (popis informacijskih virov in varnostna razvrstitev, odgovorne osebe, ocena tveganj, fizično in tehnično varovanje prostorov in opreme, kontrola dostopa, revizijske sledi, upravljanje varnostnih incidentov),
- informacijska oprema in infrastruktura ter njeno upravljanje,
- naročanje storitev pri zunanjem izvajalcu.

Zaradi lažje uporabe in boljšega pregleda je dokument strukturiran tako, da je v prvem delu seznam vseh enotnih tehnoloških zahtev po posameznih področjih. Vsaka zahteva je oštevilčena s štirimestno številko (prve tri številke so številke poglavij, zadnja številka je zaporedna številka zahteve znotraj poglavja). V vseh tistih primerih, kjer je po presoji pripravljavcev zahtev obstajala možnost različne interpretacije zahteve ali so na podlagi predhodnih izkušenj ugotovili, da je to nujno, so poleg zahteve podana dodatna pojasnila ali pojasnila z navedenimi primeri (v obliki opombe). V vsakem poglavju so tako najprej navedene zahteve, ki jih morajo (seveda glede na področje) izpolnjevati vsi, v nadaljevanju pa dodatne zahteve, namenjene posameznim kategorijam uporabnikov (npr. javnopravne osebe, ponudniki). Sledijo še zahteve, ki se nanašajo samo na določeno skupino uporabnikov (npr. samo na ponudnike storitev ali samo na javnopravne osebe ali morda oboje). V drugem delu tega dokumenta si poglavja sledijo po enakemu zaporedju kot v prvem delu in vsebujejo obrazložitve in dodatna pojasnila k posameznemu vsebinskemu sklopu zahtev. V ta del niso vključene zahteve, kar pomeni, da bodo lahko izkušenejši uporabniki ta poglavja preprosto preskočili.

- *III. del: Dodatne enotne tehnološke zahteve za ponudnike, strojno in programsko opremo ter storitve* - v ta del so vključene zahteve, ki so namenjene zgolj ponudnikom opreme in storitev oz. sami opremi (strojni in programski) ter se nanašajo na postopke akreditacije opreme in storitev. To poglavje je strukturirano podobno kot drugo - najprej so zapisane zahteve, sledijo pa pojasnila in kratke obrazložitve.

6. ZAKLJUČEK

Arhiv RS je prepričan, da bo prenovljena in vsebinsko dopolnjena verzija ETZ pripomogla k enostavnejšemu prehodu na e-poslovanje, lažjemu izpolnjevanju določil ZVDAGA in podrejenih predpisov ter posledično vzpostavitvi zaupanja vredne in varne hrambe gradiva v digitalni obliki. S posodobljeno verzijo ETZ bodo ukinjeni tudi vsi kontrolni sezname, ki so do sedaj služili za pomoč pri preverjanju skladnosti opreme in storitev s predpisi. Dokument ETZ je namreč oblikovan tako, da ga lahko uporabljamo kot dosedanje kontrolne sezname.

7. VIRI IN LITERATURA

- *ZVDAGA: Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Ur. l. RS, 30/2006).*
- *UVVDAG: Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ur. l. RS, 86/2006).*
- *ETZ: Enotne tehnološke zahteve ver 1.0 (2006). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije. Objavljene na spletni strani: <http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/E-ARHIVI/obrazci/ETZ.pdf>.*
- *Vzpostavitevni dokument projekta ETZ.2.0, ver 1.0. Arhiv RS, Ljubljana, maj 2009.*
- *Interna projektna dokumentacija projekta ETZ 2.0. Arhiv RS, Ljubljana, 2009 in 2010.*

SUMMARY

BUSINESS, ORGANIZATIONAL AND TECHNOLOGICAL CONDITIONS FOR COMPLYING WITH THE PROTECTION OF DOCUMENTS AND ARCHIVES AND ARCHIVAL INSTITUTIONS ACT: THE NEW VERSION OF UNIFORM TECHNOLOGICAL REQUIREMENTS 2.0

In accordance with regulations, the Archives of the Republic of Slovenia adopts the Uniform Technological Requirements (UTR) which define business, organizational and technological conditions for complying with the Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act (PDAAIA) and its executive regulations. The UTR are a link between legal requirements arising from the fundamental principles of providing safe e-storage, and the fast changing needs of the practice. On December 1, 2006, the Archives of the RS adopted and published the first version of the Uniform Technological Requirements (UTR 1.0).

Since the adoption of PDAAIA and publishing of the first version of the UTR, numerous changes have occurred in the fields of records management and engineering both in Slovenia and abroad. For these reasons, and based on previous experience, findings and further analyses, the Archives of the RS produced a new, thoroughly revised and substantially updated version of the UTR.

By updating the UTR and preparing a new version (UTR 2.0), the Archives of the RS aimed and still aims to renew the technical requirements of PDAAIA implementation connected to capture and e-storage of records. Special emphasis is placed on areas for which requirements previously were not defined, such as film, audio/video, databases and official registers, websites, and e-mail.